

ylevvel 1175'te (27 Aralık 1761) vefat edince burada yaptırdığı dergâha defnedildi. Oğlu Rumeli kazaskeri Damadzâde Murad Molla İstanbul Çarşamba'da kendi adıyla anılan bir kütüphane kurmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Subhî, *Târih*, vr. 172^b; İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 227^a; Şem'dânizâde, *Mürî't-tevârîh* (Aktepe), I, 181; II/A, s. 45; Vâsîf, *Târih*, I, 31, 56, 91, 205; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 99; *Sicill-i Osmânî*, IV, 36; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 528; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 484, 565; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 110; Öztuna, *TMA*, I, 221; "Feyzullah Efendi", *TA*, XVI, 280-281.

MEHMET İPŞİRLİ

FEYZULLAH EFENDİ, Ebûsaidzâde

(ö. 1110/1698)

Osmanlı şeyhülislâmı.

12 Cemâziyelâhir 1040 (16 Ocak 1631) tarihinde doğdu. Tanınmış bir Osmanlı ilmiye ailesine mensuptur. Hoca Sâdeddin Efendi'nin oğlu Esad Efendi'nin neslinden olup babası Şeyhülislâm Ebûsaid Mehmed Efendi'dir. Devrin geleneğine uygun olarak babasından ve aile muhitindeki ulemâdan ilim tahsiline devam ederken "mevâlifzâde" kanunu ve bilhassa babasının şeyhülislâmılığı sayesinde çocuk yaşta iken çeşitli medreselere tayin edildi. İlk önce on beş yaşında müsile-i Sahn derecesiyle Üsküdar Mihri-mah Medresesi'ne, 1647'de Sahn, aynı yıl içinde Eyüp, 1649'da Süleymaniye, 1650'de Dârülhadis medreselerine usulen müderris oldu. Böylece itibarî olarak henüz yirmi yaşında iken medrese silsilesindeki en yüksek seviyeye yükseldi.

Daha sonra kazâ mesleğine geçen Feyzullah Efendi 1651'de Galata kadılığına getirildiyse de 1652'de azledildi. 1654 yılında İstanbul pâyesiyile Midilli kazası arpalık olarak kendisine verildi, ardından arpalığı Galata kazasına çevrildi. 1655'te henüz yirmi beş yaşında iken bilfiil İstanbul kadısı oldu. Ancak bu görevi uzun sürmedi. Nitekim aynı yıl İpşir Mustafa Paşa olayı sırasında âsiler babası Şeyhülislâm Ebûsaid Efendi'nin konağına saldıran Hoca Sâdeddin ailesinin Hasan Can'dan beri biriken kıymetli eşyalarını ve kitaplarını yağma ettikleri gibi şeyhülislâmın kendilerine teslim edilmesini istediler. Bunun üzerine Ebûsaid Efendi ve oğlu Feyzullah Efendi azledilerek deniz yoluyla Gelibolu'ya sür-

güne gönderildi. Bir ay sonra İstanbul'a dönmeleri için hatt-ı hümâyun çıktıysa da hasımlarının faaliyetleri üzerine Te-kirdağ'a nakledildiler.

1656'da İstanbul'a dönen Feyzullah Efendi'ye Tokat kazası arpalık olarak verildi. Muhtemelen babasının iktidardan uzak kalması sebebiyle on yıl kadar mâzuliyet hayatı geçirdikten sonra 1666'da Anadolu kazaskerliğine getirildi. 1668'de kendisine Rumeli kazaskerliği pâyesi verildi; önce Tokat, ardından Tire, daha sonra da Eyüp kazası arpalığı ile mâzul oldu. 1672'de mevleviyetle İzmir kadılığına tayin edildi. 1674'te Gelibolu kazası arpalığıyla görevden alındı. 1676'da Selânik kadısı oldu. 1677'de azledilince sırayla Konya, Eyüp, Tatar Pazarı, Havâss-ı Mahmud Paşa ve Çirmen kazaları arpalık olarak verildi; 1684'te ikinci defa Anadolu kazaskerliğine getirildi. Bu görevi sırasında Melek İbrâhim Paşa ile anlaşamayan Sadrazam Kara İbrâhim Paşa'nın şeyhülislâmı ve bazı ağaları kendi tarafına çekerek onun aleyhine bazı isnatlarda bulunup idamını istemesi üzerine IV. Mehmed'in huzurunda yapılan soruşturmaya katıldı. Soruşturmada söz konusu suçların idamla değil ancak sürgünle cezalandırılabileceğini söylediysede etkili olmadı ve Melek İbrâhim Paşa idam edildi. 1685'te mâzul olunca yine değişik kazalar arpalık olarak kendisine verildi. 1686'da Rumeli kazaskerliğine, aynı yıl içinde kısa bir mâzuliyetten sonra 1687'de ikinci defa aynı göreve getirildiyse de birkaç ay sonra yeniden azledilince kendisine sırayla İzmir, Kayseri, Galata kazaları arpalık olarak tahsis edildi.

Feyzullah Efendi 18 Ramazan 1101'de (25 Haziran 1690) Debbağzâde Mehmed Efendi'nin yerine şeyhülislâm oldu. Bir yıl sekiz ay kadar bu görevde kaldıktan sonra azledildi. Azil sebebi, II. Ahmed'in huzurunda Sadrazam Arabacı Ali Paşa ile devlet işlerinin durumu hakkında yaptığı bir tartışmada sadrazamı ordu ve devlet idaresinde yetersizlikle suçlamasıdır. Tartışma sonrası sadrazam birçok bahane ileri sürüp ayrıca kızlar ağasını rüşvet ve çeşitli vaadlerle elde ederek padişahı etkilemiş ve 20 Cemâziyelâhir 1103'te (7 Mart 1692) onu azlettirmişti (Silâhdar, II, 624). Ancak kendisinden sonra şeyhülislâm olan Çatalcalı Ali Efendi'nin kırk gün içinde vefat etmesi üzerine Feyzullah Efendi'yi azletmekle hata ettiğini anlayan II. Ahmed onu Edirne'ye davet edip gönlünü almış

ve 2 Şâban 1103'te (19 Nisan 1692) ikinci defa bu göreve getirmişti. Ayrıca Ali Efendi'den boşalan Tire, Karasu Yenicesi kazaları da maâşına ilâve olarak kendisine verilmiştir. Feyzullah Efendi'nin bu ikinci meşihatı iki yıldan fazla sürdü. Ancak onun padişaha yakınlığından tedirgin olan Sadrazam Sürmeli Ali Paşa şeyhülislâmın fetva işlerini ihmal ettiğini, afyon ve tütün kullandığını ileri sürerek azlini istedi. Sadrazamın faaliyetleri sonucu Feyzullah Efendi 28 Şevval 1105'te (22 Haziran 1694) görevinden alınarak arpalığı olan Sakız'a gönderildi; buranın Venedikliler tarafından işgali üzerine bir süre Manisa'da kaldı, daha sonra Cerce kazası arpalığıyla Kahire'ye nakledildi. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, onun İstanbul'da bazı kişilere fitneyi tahrik edici gizli mektuplar yollaması sebebiyle Manisa'dan Kahire'ye İbrim'e sürüldüğünü yazar (*Zübde-i Vekâyiât*, s. 508-509). Feyzullah Efendi, II. Mustafa üzerinde büyük nüfuza sahip olan Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin yardımıyla 1695'te İstanbul Fındıklı'daki yalisına dönmesine izin verildi. Ayrıca kendisine önce Eyüp kazası, daha sonra Tire, Bursa Yenişehir ve Mudurnu arpalık olarak tahsis edildi. 15 Rebülâhir 1110'da (21 Ekim 1698) vefat edince Hoca Sâdeddin Efendi'nin Eyüp civarında yaptırdığı zâviyenin hazîresine gömüldü.

Feyzullah Efendi'nin tahsili, mevâlifzâde kanunu gereğince süratle katettiği merhaleler, kendisine tahsis edilen arpalıklar ve nihayet mert kişiliği ve tutumu ilmiye mesleği açısından tipik bir örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda şair olan Feyzullah Efendi Feyzî mahlasıyla şiirler yazmıştır. Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde bulunan (nr. 4959/23) bir şiir mecmuasında (vr. 319^b-331^a) bir na't, iki kaside, bir temmuziyye, bir mesnevi, otuz kadar gazel ve yirmi civarında kıtası bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli mecmualarda da şiirlerine rastlanır.

BİBLİYOGRAFYA :

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1994, s. 363, 475, 484, 508-509; Silâhdar, *Târih*, II, 624; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, II, 148-151; Râşid, *Târih*, I, 494-495, 531; II, 121, 183, 188, 275, 283, 443; Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 553-558; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 76-77; *Sicill-i Osmânî*, IV, 33; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 494; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 485-486; a.m.f., *İlmiyye Teşkilâtı*, s. 182; "Feyzullah Efendi (Ebu Saidzâde)", *TDEA*, III, 217-218; Feridun Emece, "Ali Paşa, Sürmeli", *DİA*, II, 427.

MEHMET İPŞİRLİ